

Národní park a naše vědomí (Šumava - umělá divočina)

Ke smyslu ochrany přírody - kůrovec jako symbol (zkrácený příspěvek na konferenci)

Prof. PhDr. Pavel Kalina, CSc., Fakulta architektury ČVUT v Praze

Zkusme si položit otázku co vlastně je „národní“ park, kdy tato myšlenka v rámci euroamerické civilizace vznikla a jaký byl její obsah. Teprve po zodpovězení těchto základních otázek se budeme moci podívat se na současné problémy Šumavy z jistého odstupu. Jak „národní“ tedy je Národní park? A vůbec – co tento pojem vlastně znamená? Vůbec nejstarším „národním parkem“ na světě je Yellowstoneký národní park, ustanovený 1. března roku 1872 v Montaně – tedy nikoli na území staré Evropy, což na první pohled vypadá paradoxně. Národní parky Spojených států měly logicky sloužit především sebeporozumění mladého národa. Národ je organickým celkem. Současná fragmentace společnosti vede k tomu, že už nikdo s nikým nediskutuje. Vůbec není náhodou, že slova jako „národ“ jsou vylučována z „politicky korektního“ diskursu v této zemi. Vazba na národ totiž zahrnuje nejen racionální, ale také emoční a intuitivní spojení s celkem, jenž přesahuje ego jednotlivce. Nic není vzdálenější současnému narcismu, jenž se projevuje jednoznačným upřednostněním individuálních zájmů. Národní park je něco bytostně spjatého s historicky uchopitelným pojetím národa. Pojem národní park je vázán na čistě analytické, „vědecké“ myšlení o světě, nebo se nějakým způsobem vztahuje i k našemu estetickému či obrazovému vnímání. Myšlenka národního parku byla od začátku vázána na obrazové vnímání – ne na čistě objektivní „výzkum“. Tato myšlenka se mimochodem poprvé objevuje nikoli u přírodovědců (kteří ji ovšem záhy převezmou a rozvinou), ale u básníků a malířů. Kromě Moranových obrazů však mohou existovat i zcela protikladné vize přírody, založené na výrazně individuálním a individualistickém přístupu, jenž je příznačný pro moderní umění. Pěkným příkladem je Umírající les Josefa Váchala, zachycující nepochybně část lesa zasaženou kůrovcem. Jeho autor se Šumavou zabýval dlouhodobě a věnoval jí nejen řadu obrazů, ale také nemálo textů, které se vyznačují silnou láskou k její přírodě a místy neméně silnou averzí k jejím obyvatelům a návštěvníkům. Destrukce lesa je jakoby vizuální paralelou Váchalových misantropických komentářů k tehdejší podobě Šumavy a světa. Přiznaná nebo nepřiznaná radost z destrukce lesa je založena na představě, že já jako zaznamenávající subjekt jsem pravý člověk, nejsem tu jenom jako turista. „Turisté“ jsou ti druzí. Jestliže Váchal odvozoval svou jinakost od toho, že sám sebe definoval jako umělce, současní destruktoři sami sebe definují jako vědce. Pojem „národního“ parku v takovém uvažování samozřejmě ztrácí smysl, protože žádný národ jako referenční rámec již neexistuje. V období mezi světovými válkami by to ještě muselo znít jako zcela nemožná utopie. Jak ale právě v té době napsal Nikolaj Berďajev, právě „utopie“ jsou uskutečnitelné, jsou uskutečnitelnější víc, než zdánlivě věcné cíle „reálné politiky“. Kůrovec je symbolem frontálního útoku na elementární hodnoty naší civilizace. Tento útok je uskutečňován na subliminální, nepřiznané úrovni vědomí. Kůrovec je pouze jeho vnější a zástupnou manifestací. **Kůrovcová krize**, která se projevuje už několik let, **představuje další verzi krize legitimacy moci moderních demokracií**, která začíná francouzskou revolucí. Jak se v demokracii může uskutečnit vůle lidu, jestliže za něj neustále rozhodují jiní? **Minulé události a jejich mediální obraz ukázaly, že faktické vyloučení veřejnosti není nahodilé.** Carl Schmitt, slavný právník a jeden z nejvlivnějších politických teoretiků 20. století sděluje: každá demokracie naráží na problém identity, která nikdy není dopředu dána. Lid nikdy nemůže prosadit svůj zájem přímo. Jeho roli si usurpují subjekty, prosazující menšinové zájmy. Zalíbení v kůrovcem napadeném lese však symbolizuje víc, než jen nepřátelství vůči současné civilizaci (ať už jde o nepřátelství skutečné nebo hrané). Současný politolog Giorgio Agamben poukazuje na rozdíl mezi holistickým výrazem pro život jako *zoé* a pojmem *bios*, jenž označuje lidský život redukováný na biologické přežívání, jehož konečnou stanicí je koncentrační tábor, kde již jde opravdu pouze o „holý život“. Již Michel Foucault zdůrazňoval, že v dnešní civilizaci je v sázce právě život, a z toho vyplývá rozhodující úloha lékařsko-vědecké ideologie v moderním mocenském systému. V biologii při tom nelze definovat co je život (zánik jedné jeho formy jen dává vznik jiné), biologický život je vlastně odsvěcená forma holého života.

Podle Marsilia z Padovy (ca. 1275–1342), jednoho ze zakladatelů moderní tradice evropského politického myšlení, je ale obec či lidská společnost zřizována proto, aby svým občanům zajistila víc než jen holé přežití. **Podle filosofie hlášané těmi, kdo požadují obnovení „divočiny“ na Šumavě, je naopak chaotický život o sobě dosazen na místo lidského života.** Člověk a jeho hodnotový systém je znehodnocen. Není popřen jen jeden systém hodnot, ale vůbec sama možnost nějaký hodnotový model vytvořit. Nepozorovaně tu buď dochází k erozi elementárních hodnot, bez nichž už vůbec nejde mluvit o civilizaci, anebo – což bude pravděpodobnější – je to vše jen rétorickou hrou. Pak ale chtějme vědět, či je to hra a komu prospívá. **Útok na základní hodnoty evropské civilizace probíhá nelegitimním způsobem, a to především za pomoci médií, která vůli lidu nahrazují svým vlastním názorem. Právě na Šumavě se při tom jasně ukazuje potřeba holistického (celostního) přístupu k národnímu parku.** Během debat jsem byl opakovaně překvapen nihilismem, s jakým se někteří zastánci „nezasahování“ dokázali vyjádřit o zcela reálném kulturním odkazu, který se na Šumavě nachází. Zaniklé sklářské osady by ovšem nikdy neměly zarůst nově vytvořeným pralesem, jistě nejen proto, že by to bylo v rozporu s mezinárodními úmluvami, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala. K tématu národního parku mají mluvit archeologové, antropologové, historikové architektury a urbanismu. Mediální zjednodušení a celkové zploštění debaty zjevně zavinili a účelově na něm pracovali sami „(přírodo-)vědci,“ kteří zcela ignorují jakýkoli jiný, než svůj vlastní, úzce specializovaný pohled. **Šumavský národní park je ale samozřejmě sám o sobě ideou, která vznikla a vyvíjí se v určitém kulturním kontextu. Šumava jako taková představuje obrovský nerovnovážný systém.** O plantážním pěstování smrků na dřevo si můžeme myslet cokoli, nemůžeme však tuto kapitolu z dějin Šumavy prostě škrtnout nebo tvářit se, že se „příroda postará“. I neodborníkovi je zřejmé, že představa divočiny na Šumavě není z rozumového hlediska ničím jiným, než snahou počkat, až se tu samovývojem znovu objeví medvěd brtník. V této souvislosti se lze ptát: z rekreačních rezortů rezortů s minimálním vztahem ke krajině, se bude jezdit do uměle vytvořeného „pralesa“? Znovu se ukazuje, že **kůrovcová kalamita je vlastně symbolem destrukce starého světa.** Češi mají být přeprogramováni (to tady již bylo za fašistické ideologie). V novém světě budou vládnout vědci, obdaření granty, developeři, případně turisté. Většina Šumavy se bude desítky/stovky let transformovat na prales a zbylá část Šumavy se promění na turistické ghetto. Ekologismus se tu jasně ukazuje jako rub konzumerismu.

Výzvou k možnému řešení je požadavek, aby ČR na svém území přijala vlastní zákon o ochraně přírody, jenž, s vytvářením umělé divočiny nepočítá. Jistě však nejde jen o dodržování práva. Za celým problémem se rýsují obrysy mnohem závažnějšího sporu, a tím je otázka dalšího směrování našeho politického systému. Nesmíme dopustit, aby se turisté z oken masových rezortů dívali na místo pseudovědeckého experimentování, chráněné protiprávně organizovanými nátlakovými skupinami, které si nárokují nadřazenost nad jasně vyjádřeným stanoviskem obyvatel. Spíš by bylo možné začít uvažovat, zda pomalu nenastal čas opravdu předat moc do rukou lidu. Toto předání nemusí mít hned podobu referend. Možná by stačilo zajistit **skutečnou nestrannost veřejných médií a dospět k meziskupinovému dialogu, který by pomohl znovu ustavit český politický národ jako myšlenkový horizont, v němž se odehrávají důležitá rozhodnutí.** **Budoucnost Šumavy neleží v dominanci jednoho názoru, ale ve sladování různých zájmů.** Pokud by k tomu nemělo dojít, pak bude třeba zvážit, do jaké míry může lid sám převzít zodpovědnost, která je mu dosud za sporných okolností upírána.